

TÌM HIỂU VỊ THÀNH HOÀNG LÀNG ĐẠI PHONG XƯA VÀ SỰ TÍCH HỐI NHÀ MẠC

NGUYỄN KHOA HỌC

Làng Đại Phong thuộc xã Phong Thủy đã có bề dày lịch sử hơn 500 năm. Theo “Ô châu cận lục”: Năm Cảnh Thống thứ 5 đời Lê Hiến Tông, ban đầu làng Đại Phong chỉ có 2 dòng họ, đó là họ Đặng và họ Phạm. Giữa lúc tình hình đất nước bị xáo trộn gay gắt, nhà Lê suy yếu, sau những năm mục nát dưới triều đại Lê Uy Mục (1505-1509) và Trường Dục (1509-1518), số quan lại, địa chủ nhân dó hoành hành chiếm đoạt ruộng đất của nông dân. Khắp nơi, nhân dân nổi dậy đấu tranh. Một số thế lực trong bộ máy nhà Lê cũng tranh chấp quyền lực. Tiêu biểu hơn cả là Quốc công thái phó Mạc Đăng Dung. Sau khi dẹp yên các thế lực phong kiến khác, Mạc Đăng Dung ép vua Lê nhường ngôi (1527) và thành lập triều đại mới - Nhà Mạc.

Trở lại vấn đề “Tìm hiểu vị thành hoàng làng Đại Phong xưa và sự tích hối nhà Mạc”, một câu hỏi được đặt ra là: Ai là người khai khẩn ra làng Đại Phong và trở thành vị thành hoàng làng? Sự tích hối nhà Mạc ra sao? Tác giả bài này dựa vào cuốn sách “Lịch sử phát triển làng Đại Phong” xin được trích dẫn như sau:

“... Chúng tôi chỉ tra cứu gia phả hai dòng họ lúc đầu đến Đại Phong dựa vào văn tế dựng đình làng “Tiền khai khẩn, hậu khai khẩn”. Các dòng họ trong văn tế được sắp xếp theo thứ tự trước sau: Đặng, Phạm, Ngô, Hồ, Nguyễn, Đoàn, Trần, Hoàng, Võ, Đỗ, Phan, Lê.

Với tính khách quan, chúng tôi thấy họ Đặng có trước họ Phạm bởi 3 lẽ:

Thứ nhất, căn cứ vào thứ tự sắp xếp trước sau trong văn tế dựng đình làng.

Thứ hai, căn cứ vào ngôi mộ của ông tiền

điền họ Đặng được chôn cất và xây lăng giữa làng trên một khu đất rộng gần 500m² bên cạnh nhà thờ họ Đặng. Dưới chế độ phong kiến, đây là điều tối kỵ không ai dám cả gan chôn cất người chết ở giữa làng chỉ trừ người khai khẩn.

Thứ ba, khu đất xây lăng mộ nói trên qua nhiều đời chưa có đời nào đánh thuê.

Trong quá trình nghiên cứu gia phả họ Đặng và họ Phạm, chúng tôi thấy có sự trùng hợp với quá trình lịch sử của cuộc di dân vào Đàng Trong. Họ Đặng và họ Phạm có nguồn gốc từ Thanh Hóa vào sinh cơ lập nghiệp ở Đại Phong. Dựa theo cuốn “Lịch sử Nam tiến” của Nguyễn Đăng Thục thì đời Lý Thánh Tông (1069) thân chinh đi đánh Chiêm Thành thu nhận châu Ma Linh và Bồ Chánh (Quảng Trị, Quảng Bình) do Chế Củ dâng vì chuộc tội. Như vậy, mảnh đất Quảng Bình trong đó có làng Đại Phong thuộc đất Chiêm Thành. Văn bản gia phả nguyên bản gốc chữ Hán quá lâu đời bị mối gặm được sao chép lại bằng chữ Việt đôi chỗ dịch còn thiếu sót nhưng cũng cho ta khẳng định: Với tiền điền họ Đặng có tên thật trong gia phả là: Đặng Đại Lộc, hiệu Đại Lang là người đầu tiên đến mảnh đất này và đặt tên làng là Đại Phúc Lộc (tức là Đại Phong bây giờ).

Với dẫn chứng nói trên đã bác bỏ vài ý kiến cho rằng hai dòng họ mới đến sinh cơ lập nghiệp có ý tranh giành ngôi thứ nên từ lâu tên vị khai khẩn làng Đại Phong bị quên lãng.

Lý giải điều này, chúng tôi thấy nguyên nhân sâu xa là vào năm 1527, khoảng 19 năm kể từ khi họ Đặng và họ Phạm theo làn sóng người di cư vào Đàng Trong. Theo “Kiến văn tiêu lục”

của Lê Quý Đôn thì sau đó 3 năm (1530), trong triều Mạc Đăng Dung có 4 vị quận công (tứ trụ triều đình) thì 3 người ở Đại Phong đúng như gia phả đã tra cứu gồm: Phạm Quận công, Võ Quận công và Hoàng Quận công. Song phép vua thua lệ làng, cứ mỗi lần các vị quận công về thăm làng cũng phải ngồi sau vị khai khẩn. Trải qua những bước thăng trầm của xã hội phong kiến, với uy quyền và thế lực các vị quận công nói trên dần dần làm mờ đi tên người khai khẩn dẫn đến tên tuổi vị thành hoàng làng cũng đi vào dĩ vãng. Đó là điều dễ hiểu.

Thiếu đi thành hoàng làng, chúng ta cảm thấy như hỏng một đoạn trong chiều dài lịch sử; một mảng rộng của tâm hồn làng xóm quê hương.

Cũng vào thời gian ấy (1530-1537), triều đình nhà Mạc lấy làm ngạc nhiên với ba vị quận công sinh ra ở mảnh đất Đại Phong. Vì lẽ đó, Mạc Đăng Dung sai sứ thần địa lý vào nghiên cứu mảnh đất này.

Sau khi hoàn thành nhiệm vụ trở ra, vị sứ thành viết sớ trình lên nhà vua: “Đất Đại Phong là đất mang hình con Phụng “Đon Phụng hàm thơ”; một cánh ở làng Hà Thanh, một cánh ở An Lạc, đuôi ở làng Mỹ Phước, mỏ là Mũi Viết. Chính mảnh đất ấy là đất đế vương. Nếu nhà vua không kịp thời yểm thì đất ấy, với những con người ấy sẽ lấn át cả triều đình”. Vì lẽ đó, nhà Mạc cử quân lính vào Đại Phong, đào một đoạn hói từ Mũi Viết trở vào một khoảng giữa làng để “xẻ điều” con Phụng. Từ đó giữa hai làng Đại Phong và Tuy Lộc mới xuất hiện “Hùng Kiêu”.

Trong câu chuyện dân gian địa phương thì “Thượng gia hạ Kiêu” nghĩa là trên nhà dưới cầu. Mãi cho đến cuối thế kỷ XVIII và đầu thế kỷ XIX, hàng năm nhân dân Đại Phong tiếp tục nạo vét, đào dài thêm để lấy nước sinh hoạt nên mới hình thành con hói như ngày nay mang tên hói nhà Mạc.

Hói nhà Mạc đã tạo ra khoảng cách “Đình dưới làng trên”. Đình làng xuất hiện sau con

hói. Theo các cụ cao niên của làng Đại Phong kể lại thì đình làng được dựng từ cuối thế kỷ XIX cách đây hơn 100 năm. Chúng tôi tra gia phả dòng họ Nguyễn Cao ở trong làng thì thấy khá chính xác trùng hợp với lời các cụ kể. Cụ Nguyễn Cao Quý làm hội chủ dựng đình làng mất ngày 16 tháng Giêng năm Bính Thân (1896). Cụ mất cùng ngày dựng đình làng. Điều này khá sát thực trong câu chuyện dân gian ở đây. “Nhà Mạc yểm đất làng” để không còn mảnh đất đế vương nhưng họ Lê là họ ngụ cư từ Ba Ngọt (Thanh Thủy) sang. Lệ làng xưa, dân ngụ cư phải rao mõ ba đời mới được nhập làng. Trong dòng dõi họ Lê thì cụ Lê Chúc làm thầy địa lý có uy tín hời đó. Để con cháu thoát khỏi kiếp rao mõ, cụ Lê Chúc đem hết khả năng, tài trí của mình chọn vị trí dựng đình làng ngay giữa “trần con Phụng”. Theo cụ thì con Phụng tuy bị triều đình nhà Mạc xẻ điều nhưng chưa hết. Lần này, linh hồn làng dựng lên cơ quan đầu não con Phụng ắt mảnh đất này vẫn còn phát đạt. Tương lai tới sẽ là “Trần khừ Ngô lai, Ngô khừ Trần lai”. Có điều, dựng đình làng vào vị trí đó, ngày giờ đó thì hội chủ đình làng phải chết (sát chủ).

Cụ Nguyễn Cao Quý hiểu rõ điều này nhưng dám hy sinh vì lợi ích của cộng đồng. Đúng giờ Mão ngày 16 tháng Giêng năm Bính Thân (1896), sau những tràng pháo nổ, đình làng được dựng lên. Một câu chuyện nghe như huyền thoại mà có thực. Ông Nguyễn Cao Kiên - chất nội cụ hội chủ kể lại: “Đúng khi dựng đình làng xong cổ tôi làm tròn phận sự, ăn sáng xong rồi đi ngủ và ngủ luôn một giấc ngàn thu”.

Gạt bỏ những chi tiết hoang đường trong câu chuyện để thấy rằng: Với sự tiên đoán sắc sảo của thầy địa lý họ Lê, họ Trần có người làm quan đến chức Ngự sử dưới triều nhà Nguyễn. Vì lẽ đó nên làng Đại Phong xét cho họ Lê vào nhập cư. Và trong văn tế đình làng, họ Lê được xếp sau cùng trong số 12 dòng họ của làng Đại Phong xưa bởi vì lý do nói trên ■